

Митні розрахунки: теоретичні засади та практичні аспекти

Предметом дослідження є митні розрахунки, їх теоретичні засади та практичні аспекти.

Метою дослідження є визначення шляхів підвищення ефективності та прозорості митних розрахунків.

Методи дослідження. У статті використані діалектичний метод наукового пізнання, метод аналізу і синтезу, порівняльний метод, метод узагальнення даних.

Результати роботи. У статті досліджуються теоретичні засади та практичні аспекти митних розрахунків, що є основним елементом ефективного функціонування митної справи. Аналізуються основні види митних платежів, методи їх розрахунку, а також принципи формування митної вартості товарів. Розглядаються проблеми, пов'язані з митними розрахунками, та пропонуються шляхи їх вирішення для підвищення прозорості, ефективності та справедливості митних процедур.

Висновки. Митні розрахунки є багатогранним процесом, що потребує глибокого розуміння його теоретичних та практичних аспектів. Ефективність та справедливість митних розрахунків безпосередньо впливають на економічний розвиток держави та стабільність міжнародної торгівлі. Постійне вдосконалення законодавчої бази, впровадження сучасних технологій, забезпечення максимальної прозорості та зменшення корупційних ризиків є основними завданнями для забезпечення належного функціонування системи митних розрахунків. Таким чином, митні розрахунки є важливим елементом фінансової політики та інструментом регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Їх ефективність залежить від комплексності підходу, що включає вдосконалення законодавства, впровадження технологій, професійний розвиток персоналу та побудову довірчих відносин з бізнесом. Забезпечення прозорості, справедливості та мінімізація адміністративного тиску є основними передумовами для стабільного економічного зростання та успішної інтеграції держави у світову економічну спільноту. Інтеграція України до світових торговельних процесів зумовлює необхідність гармонізації митного законодавства та процедур з міжнародними стандартами. Розвиток партнерських відносин між митними органами та бізнесом, зокрема через інститут Уповноваженого Економічного Оператора, зможе бути потужним стимулом для підвищення ефективності митного оформлення, зменшення часових та фінансових витрат для сумлінних підприємців. Такі ініціативи сприяють створенню сприятливого бізнес-клімату та залученню інвестицій.

Ключові слова: митні розрахунки, митні платежі, митна вартість, митне оформлення, митне законодавство, митна політика, мито, митні органи, декларування товарів, митний кордон.

MAKSYM YATSKO

GRETA YATSKO

ANNA YATSYSHYN

Customs calculations: theoretical foundations and practical aspects

The subject of the study is customs calculations, their theoretical foundations and practical aspects.

The purpose of the study is to determine ways to increase the efficiency and transparency of customs calculations.

Research methods. The article uses the dialectical method of scientific knowledge, the method of analysis and synthesis, the comparative method, and the method of data generalization.

Results of the work. The article examines the theoretical foundations and practical aspects of customs calculations, which are the main element of the effective functioning of customs affairs. The main types of customs payments, methods of their calculation, as well as the principles of forming the customs value of goods are analyzed. Problems associated with customs calculations are considered

and ways to solve them are proposed to increase the transparency, efficiency and fairness of customs procedures.

Conclusions. *Customs calculations are a multifaceted process that requires a deep understanding of its theoretical and practical aspects. The efficiency and fairness of customs calculations directly affect the economic development of the state and the stability of international trade. Continuous improvement of the legislative framework, introduction of modern technologies, ensuring maximum transparency and reducing corruption risks are the main tasks for ensuring the proper functioning of the customs settlement system. Thus, customs settlements are an important element of fiscal policy and a tool for regulating foreign economic activity. Their effectiveness depends on the comprehensiveness of the approach, which includes improving legislation, introducing technologies, professional development of personnel and building trusting relationships with business. Ensuring transparency, fairness and minimizing administrative pressure are the main prerequisites for stable economic growth and successful integration of the state into the global economic community. Ukraine's integration into global trade processes necessitates the harmonization of customs legislation and procedures with international standards. The development of partnership relations between customs authorities and business, in particular through the institution of the Authorized Economic Operator, can be a powerful incentive for increasing the efficiency of customs clearance, reducing time and financial costs for conscientious entrepreneurs. Such initiatives contribute to the creation of a favorable business climate and the attraction of investments.*

Keywords: *customs settlements, customs payments, customs value, customs clearance, customs legislation, customs policy, duties, customs authorities, declaration of goods, customs border.*

Постановка проблеми. Митна справа відіграє значну роль у формуванні державного бюджету, регулюванні зовнішньоекономічної діяльності та захисті національного ринку. Митні розрахунки, як невід'ємна складова митного контролю та оформлення, забезпечують надходження коштів до бюджету та створюють умови для стабільного розвитку торговельних відносин. Саме тому глибоке розуміння теоретичних засад та практичних аспектів митних розрахунків є важливим як для фахівців у сфері митної справи, так і для суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Теоретичні моделі митного оцінювання та розрахунків розроблені в рамках економічної теорії (наприклад, моделі оптимізації митних тарифів). Теоретичні моделі митних розрахунків, зосереджуючись на економічних аспектах та механізмах оптимізації митних платежів, досліджували О. Артюх, В. Бойко, Є. Додін, О. Нікітіна та ін. Однак, питанням підвищення ефективності митних розрахунків приділено недостатньо і тому вони потребують подальших досліджень.

Мета статті – визначення шляхів підвищення ефективності та прозорості митних розрахунків.

Виклад основного матеріалу. Митні розрахунки – це процес визначення, нарахування та стягнення митних платежів, які сплачуються при переміщенні товарів та транспортних засобів че-

рез митний кордон держави. Основними поняттями в цій сфері є:

- Митні платежі: це сукупність обов'язкових платежів, що справляються митними органами при перетині товарами та транспортними засобами митного кордону. Вони включають:

- Мито: податок, що справляється з товарів, які переміщуються через митний кордон, і є інструментом регулювання зовнішньоекономічної діяльності (захист національного виробника, стимулювання експорту, забезпечення фіскальних інтересів держави).

- Податок на додану вартість (ПДВ): справляється з товарів, що імпортуються, за ставками, встановленими законодавством.

- Акцизний податок: сплачується за певні види товарів (тютюнові вироби, алкогольні напої, пальне тощо), які підпадають під особливе оподаткування.

- Митні збори: платежі за вчинення митними органами певних дій (митне оформлення, зберігання товарів тощо).

- Митна вартість товарів: це вартість товарів, що визначається відповідно до правил, встановлених митним законодавством, і є базою для розрахунку митних платежів. Основним методом визначення митної вартості є контрактна вартість – ціна, фактично сплачена або яка підлягає сплаті за товар, що продається для вивезення на

митну територію. У разі відсутності відповідності цій умові, застосовуються інші методи, такі як вартість аналогічних товарів, вартість товарів того ж класу або групи, метод відрахування, обчислений метод, резервний метод.

- Митний тариф: це систематизований перелік ставок мита, що застосовуються до товарів, які переміщуються через митний кордон, згрупованих за Гармонізованою системою опису та кодування товарів (ГС).

Практична реалізація митних розрахунків включає наступні етапи:

1. Декларування товарів: переміщення товарів через митний кордон супроводжується поданням митної декларації, в якій зазначається інформація про товари, їх вартість, країну походження, митний режим тощо.

2. Визначення митної вартості: митні органи проводять аналіз документів, наданих декларантом, для встановлення достовірності заявленої митної вартості. У випадку сумнівів можуть бути застосовані додаткові перевірки та методи визначення вартості.

3. Нарахування митних платежів: на основі митної вартості, класифікації товарів згідно з УКТ ЗЕД (Українська класифікація товарів зовнішньоекономічної діяльності), ставок мита, ПДВ, акцизного податку та митних зборів, митними органами нараховуються суми митних платежів.

4. Сплата митних платежів: сплата митних платежів здійснюється до або під час випуску товарів у вільний обіг. Залежно від митного режиму та характеру операції, можуть застосовуватися різні форми забезпечення сплати митних платежів (гарантія, застава, депозит).

5. Контроль за правильністю розрахунків: митні органи здійснюють контроль за правильністю нарахування та сплати митних платежів, маючи право проводити перевірки та аудити після завершення оформлення.

Незважаючи на розвиток митного законодавства та технологій, у сфері митних розрахунків існують певні проблеми: 1. Недосконалість законодавства: часті зміни та колізії у нормативно-правовій базі можуть створювати невизначеність для суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності. 2. Складнощі з визначенням митної вартості: суб'єктивність у застосуванні деяких методів визначення митної вартості, особливо при трансфертному ціноутворенні або при переміщенні то-

варів між пов'язаними особами, може призводити до суперечок. 3. Ризик корупції: деякі етапи митних розрахунків зможуть бути потенційно корупційними, що потребує вдосконалення контрольних механізмів. 4. Високі витрати часу та ресурсів: процедури митного оформлення та розрахунків є тривалими та потребують значних ресурсів для суб'єктів ЗЕД. 5. Недостатній рівень цифровізації: незважаючи на прогрес, повна цифровізація всіх етапів митних розрахунків ще не досягнута.

Для підвищення ефективності та прозорості митних розрахунків необхідні наступні шляхи:

Подальше вдосконалення митного законодавства: гармонізація національного законодавства з міжнародними стандартами, чітке визначення всіх процедур та ставок.

Спрощення процедур визначення митної вартості: розробка чітких алгоритмів та критеріїв, заснованих на принципах Світової організації торгівлі (СОТ).

Цифровізація та автоматизація процесів: впровадження електронного декларування, автоматизованих систем нарахування та контролю платежів, електронного обміну даними з іншими державними органами.

Розвиток інституту «уповноваженого економічного оператора» (УЕО): надання переваг суб'єктам, які відповідають певним критеріям надійності та прозорості, зможе спростити митні процедури для них.

Підвищення професійної кваліфікації митних службовців: регулярне навчання та підвищення кваліфікації персоналу, розвиток етичних норм.

Застосування аналітики ризиків: цілеспрямований контроль товарів з високим рівнем ризику, що дасть можливість прискорити оформлення для «зелених» вантажів.

Розгляд митних розрахунків як динамічного та складного процесу потребує постійного моніторингу та адаптації до мінливих умов світової торгівлі та національних економічних пріоритетів. Поглиблений аналіз окремих складових, таких як мита, ПДВ та акцизи, визначає їхню роль не лише як джерела доходів бюджету, але й як інструментів впливу на структуру імпорту та експорту, стимулювання внутрішнього виробництва та захист споживачів від неякісної або небезпечної продукції. Ефективність застосування цих інструментів залежить від точності їх розрахунку та своєчасності сплати. Особливої уваги потребує питання митної вартості, адже саме вона є базою для нарахуван-

ня значної частини митних платежів. Невідповідність заявленої вартості реальній зможе призводити до суттєвих втрат як для державного бюджету, так і для бізнесу. Тому вдосконалення методів її ви-значення, зокрема через електронні системи верифікації та обмін інформацією з митними органами інших країн, є актуальним завданням. Принципи СОТ, що покладають на декларанта відповідальність за достовірність поданої інформації, повинні бути основою для побудови прозорих та ефективних механізмів контролю. Інтеграція України до світових торговельних процесів зумовлює необхідність гармонізації митного законодавства та процедур з міжнародними стандартами. Розвиток партнерських відносин між митними органами та бізнесом, зокрема через інститут Уповноваженого Економічного Оператора, зможе стати стимулом для підвищення ефективності митного оформлення, зменшення часових та фінансових витрат для сумлінних підприємців. Такі ініціативи сприяють створенню сприятливого бізнес-клімату та залученню інвестицій. Впровадження сучасних інформаційних технологій у митну справу відкриває перспективи для автоматизації процесів, зменшення людського фактору та, як наслідок, мінімізації корупційних ризиків. Електронне декларування, використання штучного інтелекту для аналізу ризиків, розвиток платформ для електронного обміну даними з іншими регуляторними органами – все це кроки до побудови сучасної, ефективної та прозорої системи митного контролю та розрахунків, яка відповідає вимогам часу.

Висновки

Митні розрахунки є багатогранним процесом, що потребує глибокого розуміння його теоретичних та практичних аспектів. Ефективність та справедливість митних розрахунків безпосередньо впливають на економічний розвиток держави та стабільність міжнародної торгівлі. Постійне вдосконалення законодавчої бази, впровадження сучасних технологій, забезпечення максимальної прозорості та зменшення корупційних ризиків є основними завданнями для забезпечення належного функціонування системи митних розрахунків. Таким чином, митні розрахунки є важливим елементом фінансової політики та інструментом регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Їх ефективність залежить від комплексності підходу, що включає вдоскона-

лення законодавства, впровадження технологій, професійний розвиток персоналу та побудову довірчих відносин з бізнесом.

Список використаних джерел:

1. Веретюк С., Пілінський В. Визначення пріоритетних напрямків розвитку цифрової економіки в Україні. Фінансовий простір. 2017. № 3 (27). С. 51–58.
2. Гаврилко П. П., Колодійчук А. В., Гуштан Т. В., Каганець–Гаврилко Л. П., Ярема Т. В., Брензович О. І. Міжнародний інвестиційний менеджмент: підручник. Львів: Вид-во ННБК «АТБ», 2025. 193 с.
3. Гаврилко П. П., Колодійчук А. В., Каганець–Гаврилко Л. П., Гуштан Т. В., Крамченко Р. А. Конкурентні технології в міжнародній економіці: підручник. Львів: Вид-во ННБК «АТБ», 2023. 184 с.
4. Гаврилко П. П., Колодійчук А. В., Крамченко Р. А., Індус К. П., Василюх Н. В. Міжнародний менеджмент: підручник. Львів: Вид-во ННБК «АТБ», 2024. 192 с.
5. Гаврилко П. П., Колодійчук А. В., Лазур С. П., Важинський Ф. А. Міжнародна економіка в таблицях, схемах, формулах, задачах і прикладах: навчальний посібник. Львів: Вид-во ННБК «АТБ», 2019. 258 с.
6. Гаврилко П. П., Колодійчук А. В., Важинський Ф. А., Індус К. П. Міжнародні фінанси і фінансовий менеджмент в задачах та прикладах: навчальний посібник. Львів: Вид-во ННБК «АТБ», 2020. 161 с.
7. Гаврилко П. П., Лалакулич М. Ю., Колодійчук А. В. Основні фактори виникнення кризових явищ на промислових підприємствах. Науковий вісник НЛТУ України: зб. наук.–техн. праць. 2012. Вип. 22 (4). С. 158–164.
8. Колодійчук А. В. Інноваційний розвиток промисловості: завдання управління при врахуванні умов недосконалої конкуренції: монографія. Львів: Ліга-Прес, 2015. 324 с.
9. Колодійчук А. В. Інформація як фактор інноваційного розвитку економіки. Формування ринкових відносин в Україні. 2012. № 5/1(132). С. 58–62.
10. Колодійчук А. В., Гуштан Т. В., Молнар О. С., Василюх Н. В., Чобаль Л. Ю. Міжнародні перевезення в міжнародній економіці: підручник. Львів: Вид-во ННБК «АТБ», 2021. 189 с.
11. Митний кодекс України від 13.03.2012 р. № 4495–VI. Законодавство України: сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>

References:

1. Veretyuk, S., & Pilinsky, V. (2017). Vyznachen-nya priorytetnykh napryamkiv rozvytku tsyfyrovoyi eko-

nomiky v Ukraini [Determining priority areas for the development of the digital economy in Ukraine]. Finansovy prostir – Financial Space, 3 (27), 51–58. [in Ukrainian].

2. Havrylko, P. P., Kolodiychuk, A. V., Hushtan, T. V., Kahanets–Havrylko, L. P., Yarema, T. V., & Brenzovych, O. I. (2025). Mizhnarodnyy investytsiyny menedzhment [International investment management]: Textbook. Lviv: ATB Publishing. [in Ukrainian].

3. Havrylko, P. P., Kolodiychuk, A. V., Kahanets–Havrylko, L. P., Hushtan, T. V., & Kramchenko R. A. (2023). Konkurentni tekhnolohiyi v mizhnarodniy ekonomitsi [Competitive technologies in the international economy]: Textbook. Lviv: ATB Publishing. [in Ukrainian].

4. Havrylko, P. P., Kolodiychuk, A. V., Kramchenko, R. A., Indus, K. P., & Vasylykha, N. V. (2024). Mizhnarodnyy menedzhment [International management]: Textbook. Lviv: ATB Publishing. [in Ukrainian].

5. Havrylko, P. P., Kolodiychuk, A. V., Lazur, S. P., & Vazhynskyy, F. A. (2019). Mizhnarodna ekonomika v tablytsyakh, skhemakh, formulakh, zadachakh i prykladakh [International Economics in Tables, Schemes, Formulas, Problems and Examples]: Textbook. Lviv: ATB Publishing. [in Ukrainian].

6. Havrylko, P. P., Kolodiychuk, A. V., Vazhynskyy, F. A., & Indus, K. P. (2020). Mizhnarodni finansy i finansovy menedzhment v zadachakh ta prykladakh [International finance and financial management in problems and examples]: Textbook. Lviv: ATB Publishing. [in Ukrainian].

7. Havrylko, P. P., Lalakulych, M. Yu., & Kolodiychuk, A. V. (2012). Osnovni factory vynyknennya kryzovykh yavlyshch na promyslovykh pidpryyemstvakh [The main factors of emergence of crisis phenomena in industrial enterprises]. In Naukovyy visnyk NLTU Ukrainy [Scientific Bulletin of National Forestry University of Ukraine]: Vol. 22 (4) (pp. 158–164). [in Ukrainian].

8. Kolodiychuk, A. V. (2015). Innovatsiyny rozvytok promyslovosti: zavdannya upravlinnya pry vrakhuvanni umov nedoskonaloyi konkurentsii [Innovative development of industry: the tasks of management taking into account the conditions of imperfect competition]. Lviv: League Press. [in Ukrainian].

9. Kolodiychuk, A. V. (2012). Informatsiya yak faktor innovatsiynoho rozvytku ekonomiky [Information as a factor of innovation development of the economy]. In Formuvannya rynkovykh vidnosyn v Ukraini [Formation of market relations in Ukraine]: Vol. 5/1 (132) (pp. 58–62). [in Ukrainian].

10. Kolodiychuk, A. V., Hushtan, T. V., Molnar, O. S., Vasylykha, N. V., & Chobal, L. Yu. (2021). Mizhnarodni perevezennya v mizhnarodniy ekonomitsi [International transportation in the international economy]: Textbook. Lviv: ATB Publishing [in Ukrainian].

11. Mytnyy kodeks Ukrainy [The Customs Code of Ukraine] (2012). Adopted on 2012, Mar 13, 4495–VI. Legislation of Ukraine: Website. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>. [in Ukrainian].

Дані про авторів

Яцко Максим Вікторович,

к.е.н., доцент кафедри обліку і аудиту, ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1145-5302>

e-mail: maksym.yatsko@uzhnu.edu.ua

Яцко Грета Василівна,

старший викладач кафедри фінансів і банківської справи, ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-9007-2602>

e-mail: hreta.yatsko@uzhnu.edu.ua

Яцишин Анна Петрівна,

здобувач 2-го (магістерського) рівня вищої освіти за освітньо-професійною програмою «Облік і оподаткування бізнесу», ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

e-mail: anna.yatsyshyn@student.uzhnu.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-5986-4434>

Data about the authors

Maksym Yatsko,

Ph.D. of Economics, Associate Professor of the Department of Accounting and Auditing, Uzhhorod National University

e-mail: maksym.yatsko@uzhnu.edu.ua

Greta Yatsko,

Senior Lecturer of the Department of Finance and Banking, Uzhhorod National University

e-mail: hreta.yatsko@uzhnu.edu.ua

Anna Yatsyshyn,

Applicant for the 2nd (master's) level of higher education in the educational and professional program «Business Accounting and Taxation», Uzhhorod National University

e-mail: anna.yatsyshyn@student.uzhnu.edu.ua

Надходження статті до редакції 28.04.2026

Прийнято до друку 22.05.2026

Опубліковано 29.05.2026